

SLOVENSKO NAREČNO *JERAJ* ‘GAVUN, ATHERINA’

METKA FURLAN

Znanstvenoraziskovalni center SAZU
Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
Novi trg 2, SLO – 1000 Ljubljana
metka.furlan@zrc-sazu.si

UDK: 811.163.6'282:
811.13>81'373.22
Izvorni znanstveni članak
Priljubljen: 25. 3. 2021.
Prihvačen za tisk: 20. 9. 2021.

Slovenski narečni ihtionim *jeraj* ‘gavun, Atherina’ [jə'raj], pred redukcijo [je'raj], je bil na tržaškem območju izposojen iz množinske oblike, ki je pripadala danes že substratni furlanski plasti, v kateri se je ihtionim *je'ra:l ‘gavun, Atherina’ razvil iz rom. **geral*, ki ga potrjujejo istrobeneško *geràl* ‘Atherina hepsetus’ (Izola), *geràl* ‘Atherina hepsetus’ (Koper) in *geral* ‘isto’ (Reka). Južno od Reke ta samostalni na *-al* ni potrjen niti kot hrvaška izposojenka niti kot romanski ihtionim, v njem pa se ohranja lat. *gerrēs/girrēs* m, g *-is* ‘majhna, malo cenjena morska riba’, ki je bilo izhodišče tudi za hrv. narečno izposojenko *gira* ‘Atherina boyeri’ (z manjšalnic *girica* ‘isto’) dalmatoromanskega izvora.

KLJUČNE BESEDE:

hrvaščina, ihtionimi, narečje, romanizmi, slovenščina

1. SLOVENSKI NAREČNI ROMANIZEM JERAJ ‘GAVUN, ATHERINA’

V naslovu¹ prispevka je narečni ihtionim poknjižen iz primorsko kraških zapisov *j'raj* ‘gavun’ (Godnič 1979: 110), *jěraj* ‘Atherina hepsetus’ (Offizia 1988: 26) in *ja'raj* ‘gavun, Atherina hepsetus’ (Cossutta 2015: 178), v katerih grafemi ‘ = ě = ə ponazarjajo narečni polglasnik, ki se pri poknjiženju zapisuje z *e* enako kot npr. v knjižni besedi *pes* ‘canis’ [pəs] < *pəsъ = hrv. *pās*. Pomensko ustreza knjižnemu ihtionimu *gavûn* ‘majhna črnkasta morska riba s srebrnima progama vzdolž bokov, Atherina’ (SSKJ), ki se je kot mlada terminološka izposojenka 20. stoletja iz hrv. *gavûn* m ‘Atherina’² uveljavila, ker ozko narečna *jeraj* v centralni Sloveniji ni bila znana. Uporabljena je bila namreč le v obmorskem kraju Nabrežina/Aurisina (Godnič 1979; Cossutta 2015), ki leži že na območju Italije in danes spada v občino Devin - Nabrežina/Duino Aurisina. Potrjena pa bila tudi na ožjem tržaškem območju (Offizia 1988), o besedi pa je že leta 1947 poročal Rado Lenček, ko je zapisal, da ribiči »*Jerajem, ki se prihajajo marca, aprila drstit v do 2 cm nizko vodo, nastavljajo zvečer jerajenco. To je mreža z majhnimi odprtinami, 12 sežnjev dolga in 1 3/4 sežnja visoka.*« (Lenček 1947: 44). Ihtionim *jeraj* je del jezikovne zgodbe, ki se je na vzhodni obali Sredozemlja predvsem prek dalmatskega in beneškega filtra oblikovala iz latinskega *gerrēs/girrēs* m, g -is ‘majhna, malo cenjena morska riba’.

2. SLOVENSKO KRAŠKO JERAJ OB SINONIMU ŽIRAJ

V monografiji Rade Cossuta *Ribiška jezikovna in kulturna dediščina v Tržaškem zalivu in slovenski Istri*, ki je do sedaj najobsežnejša objavljena zbirka narečne ribiške terminologije pri nas, je za bližnji Križ sporočeno od nabrežinskega *ja'raj* minimalno različno *ži'raj* ‘gavun, Atherina hepsetus’ s pojasnilom, da beseda nastopa v funkciji množine (Cossutta 2015: 178). Monografija prinaša tudi istrskobeneško ribiško termi-

¹ Prispevek je nastal v okviru programa P6-0038, ki ga financira ARRS.

² Izposojenko je že Bezljaj ESSJ: I, 141 obravnaval v etimološkem slovarju, a brez eksplicitne navedbe, da je mlada terminološka izposojenka iz hrvaščine in tudi brez ustrezne razlage izvora, saj s hrvaškimi variantami *gàun* ‘isto’, *gagûn*, *vagûn*, *jagûn*, *agûn* itd. (Vinja 1998: 176) kaže na romanski izvor iz leniranega avgmentativa **ago:ně* iz lat. *acus* f ‘igla’ (Skok: I, 13; Vuletić in Skračić 2018: 62; Filipi 2020: 43), prim. it. ben. *agòn* (Boerio 1867), ki enako kot hrvaški kalk *igln* (Skok: I, 13) ubeseduje ozko oziroma šilasto obliko te majhne ribe. V slovenskih virih se redko pojavlja tudi varianta *gavon*, ki je bila iz knjige Freda Dietricha in Vladimirja Nagliča *Ladje-morja-pristanišča* iz leta 1967 ekscerpirana za Slovar slovenskega knjižnega jezika (Gradivo za SSKJ), a kot geselska iztočnica ni bila sprejeta. Varianto *gavon* najdemo v pomenu ‘Atherina mochon’ zapisano tudi še v Offizia 1988: 27. V primerjavi z *gavun* je *gavon* lahko neposredna izposojenka iz istrsko beneške predloge.

nologijo krajev Izola in Koper, kjer se za pomen 'gavun, Atherina hepsetus' navajata *a'gon* (Piran) in *angu'dela* (Izola), za gavuna tipa Atherina boyeri, ki se od Atherina hepsetus razlikuje le po obliki glave, ki ni tako šilasta, ampak je bolj topa in tudi nekoliko večja,³ pa se navajajo *jə'rajci* pl 'gavun, Atherina boyeri' (Nabrežina), *ži'raj* pl 'isto' (Križ), *ga'raj* pl (Izola) in *angu'dela, rebaltava'pori / rebaltaba'pori*,⁴ *ga'ral* (Piran) s pojasnilom, da ti piranski izrazi označujejo gavune različnih velikosti.⁵

	Nabrežina	Križ	Izola	Piran
Atherina hepsetus	<i>jə'raj</i>	<i>ži'raj</i> pl	<i>angu'dela</i>	<i>a'gon</i>
Atherina boyeri	<i>jə'rajci</i> pl	<i>ži'raj</i> pl	<i>ga'raj</i> pl	<i>angu'dela, rebaltava'pori / rebaltaba'pori, ga'ral</i>

Medtem ko sta oznaki za obe vrsti gavunov v Križu enaki, tj. *ži'raj*, in nastopata v funkciji množine ter z nereduciranim samoglasnikom v prvem zlogu nakazujeta, da je nabrežinski *ə* v *jə'raj* in *jə'rajci* lahko nastal po redukciji iz prvotnega *i*, torej iz **ji'raj* in **ji'rajci*, kriško *ži'raj* 'gavuni' odraža beneško množinsko obliko na *-i*, kot ponazarja bizjaško razmerje *giral* : pl *girai* 'latterino sardaro' (Domini et al. 1985) = 'Atherina hepsetus' ali tržaško in piransko *giral* 'isto' : *girai* v *Boni i girai co la polenta che se magna dal fritolin* (Rosamani 1990), ne nazadnje pa tudi razmerje med navedenim istrobeneškim piranskim *ga'ral* in izolskim *ga'raj*.

Nasprotno pa se je v nabrežinskem *jə'raj* kot besedotvorni predlogi za domači tvorjenki *jə'rajənca* 'mreža za lovljenje na gavune' (Nabrežina; Cossutta 2015: 158) = *j'ráj'nca* 'mreža za lov na jeraje/gavune' (Nabrežina; Godnič 1979: 111) = *jerajenco* Asg (Lenček 1947: 44) < **jeraj-nica* 'jerajna mreža'⁶ in manjšalnico na *-ec jə'rajci*, ker je gavun tipa Atherina boyeri nekoliko manjši od tipa Atherina hepsetus, jezikovni podatek, da tudi reproducira beneško množino, že izgubil. Če se je v nabrežinskem narečnem sistemu morda kdaj vendarle uporabljala edninska oblika kot replika dejanske tujejezične edninske predloge, se je najprej morala glasiti **jə'ral*, po slovenskem razvoju **jə'raŋ*, poknjžena pa bi se glasila **jeral*. Prav varianta *jeral* pa je bila v slovenskih knjižnih virih sporočena en-

³ Povzeto po Vinji 1986: I, 393s.

⁴ Ihtionim *rebaltava'pori*, dobesedno 'prevrača parnike = ladje', je šaljiva oznaka za to majhno ribico, ki je znana tudi v it. trž. *ribaltavapori* poleg *spacavapori* in *giral šburta-vapori* s sinonimnima glagoloma *spacar* 'spaccare, spezzare, rompere' in *šburtâr* 'spingere, sospingere, urtare', dobesedno 'gavun razbija oz. potiska, rine parnike = ladje'; s sinonimnim drugim delom spada sem it. bizj. *ra-balta-bastiment* z *bastiment* 'ladja' (vse Doria 1987).

⁵ V Lusa 2012: I, 223 je sporočeno, da piransko *agón* označuje večjega gavuna od tistega, ki ga označuje *angudêla*.

⁶ Manj verjetna je razlaga o tvorbi na *-inica*, kot je sklepala Godnič 1979: 111.

krat, in sicer v monografiji *Ladje-morja-pristanišča* iz leta 1967 avtorjev Freda Dietricha in Vladimirja Nagliča, v kateri je predstavljena kot sinonim h *gavon* 'Atherina hepsetus' (Dietrich in Naglič 1967: 208). Čeprav ta vir za italijansko pomensko ustreznico navaja *ieral*, enakega ihtionima v danes dostopni italijanski literaturi ni bilo mogoče zaslediti.

2.1 SLOVENSKO KRAŠKO *JIRAJ IN *ŽIRAJ

Slovenska kraška sinonimna ihtionima, ki sta pred redukcijo v korenskem delu lahko imela enaka samoglasnika in sta se zato lahko glasila **jiraj* in **žiraj*, sta torej repliki tujejezičnih množinskih predlog na *-ai* k samostalnikom, ki so bili v ednini izglasni na *-l*. Medtem ko je fonetično predlogo za kriško *ži'raj* še mogoče prepoznati v it. trž. *giral* 'Atherina hepsetus' (Doria 1987), it. bizj. *giral* 'isto' (Domini et al. 1985), it. kopr. *girāl* 'Atherina boyeri' (Manzini in Rocchi 1995), it. mugl. *giral* 'latterino' (Zudini in Dorsi 1981), it. izol. *girāl* 'latterino capoccione = Atherina hepsetus' z variantama *garāl* in *gerāl* (Vascotto 1987), nabrežinski varianti z vzglasnim *j-* v dostopnih leksikalnih zbirkah/slovarjih z romansko leksiko, ki za ta prostor pridejo v poštev, fonetična predloga z vglasnim *j-*, tj. **jirāl*, ni bila evidentirana, čeprav jo na tem območju stika, prepleta in kasnejše dominacije beneškega narečnega sistema nad furlanskim kot potezo furlanskega tipa lahko pričakujemo. V vzglasnem *j-* je namreč že Škerlj 1968–1970: 62 prepoznal fonetično prvine furlanskega tipa, prim. furl. *jènt* 'ljudje, it. gente', tudi *int* 'isto' < rom. **gentē* ← lat. *gens* f, g *gentis*. Znano je, da je bizjaščina danes beneško narečje s številnimi leksikalnimi elementi arhaične furlanske govornice, da je muglizaščina jezikovna oznaka za staro miljsko narečje furlanskega tipa, ki ga je v drugi polovici 19. stoletja izpodrinil miljski istrobeneški govor (it. *muggesano*). Le v vzglasnem *j-* v nabrežinskem *jeraj* je torej v tem primeru še ohranjen podatek o substratni plasti furlanskega tipa na tem območju. Ker sta kraja Nabrežina in Križ sosednja in zelo blizu, je možno, da je tudi kriško *ži'raj* nekdanje imelo vzglasni *j-*, ki je pod vplivom it. trž. *giral* 'Atherina hepsetus' ta fonetični podatek izgubil.

2.2 LOGAR-ŠKERLJEVO NAREČNO GRADIVO IZ KRIŽA/SANTA CROCE

Od leta 1979 dalje so bile za *jeraj* sporočene le variante z narečnim polglasnikom v prvem zlogu *j'raj* 'gavun' (Godnič 1979: 110) = *jërāj* 'Atherina hepsetus' (Offizia 1988: 26) = *jə'raj* 'gavun, Atherina hepsetus' (Cossutta 2015: 178). Ko pa sta dialektolog Tine Logar in romanist Stanko Škerlj med letoma 1966 in 1967 na podlagi vprašalnice za *Atlante linguistico mediterraneo* v Križu zapisovala ribiško narečno terminologijo (Škerlj 1968–1970: 57), sta kasneje *jə'raj* zapisala še kot *jerāj* oziroma *ierāj* v pomenu 'Atherina boyeri' (Lo-

gar in Škerlj 1966, 1967; Škerlj 1968–1970: 62).⁷ To na eni strani lahko pomeni, da je kasnejše kriško *žiraj* v vzglasju posodobljeno pod vplivom italijanske tržaške predloge *giral*, na drugi pa tudi, da je ihtionim v prvem zlogu še vseboval samoglasnik *e*, ki se je kasneje reduciriral. Furlanski tip ihtionima se je torej v Križu moral prvotno glasiti **je'ra:ĩ*, v katerem se odraža množina furlanskega tipa *regâi* ← *regâl*, posredno pa za to območje nakazuje soobstoj ihtionimov furlanskega tipa iz rom. **geral* in beneškega tipa **giral* ter tudi **geral*.

3. ROM. **GER-AL* : **GIR-AL* : **GAR-AL* IN DENOTATI ATHERINA : MAENA

Romanski izposojenki *jə'raj/ierâi* in *žiraj* torej posredno potrjujeta obstoj romanskih refleksov iz **geral* 'gavun, Atherina hepsetus/boyeri' (*jə'raj/ierâi*) in tudi iz **giral* 'isto' (*žiraj*). Soobstoj le v korenskem samoglasniku različnega ihtionima potrjuje tudi romansko narečno gradivo s tega ožjega in tudi širšega območja, ob njem pa tudi tako s korenskim samoglasnikom *a*.

V Izoli je bilo potrjeno istrobeneško *girâl*, *garâl*, *gerâl* 'pesce marino mangiabile, latterino capoccione' (Vascotto 1987) = 'Atherina hepsetus', ki je bilo kasneje slišano le v množinski obliki *ga'raj* 'Atherina boyeri' (Cossutta 2015), v Kopru *girâl* in *gerâl*, oboje v pomenu 'Atherina boyeri' (Manzini in Rocchi 1995), v Piranu *ga'ral* 'Atherina boyeri' (Cossutta 2015) = *garal* (Doria 1987). Nasprotno pa Doria 1987 za ožje tržaško območje navaja le *giral* 'Atherina hepsetus', za Reko pa varianti *giral* in *geral*, ki sta tudi najbolj južno potrjeni romanski tvorbi na *-al*.

Na hrvaški obali za vse tri vrste Atherinidae, tj. za Atherina hepsetus, boyeri in mochon, prevladuje ihtionim *gavun* (Vinja 1986: II, 247), na ožjem območju Valuna, Nerezin, Ilovika, Omišlja, Bakra, Bakarca, Klenovice, Jablanca pa je bilo za Atherina boyeri potrjeno *girica*, v Srakanah in Saliju tudi *gira* (Vinja 1986: II, 248). Oba ihtionima vsebujeta isto osnovo kot navedene rom. tvorbe **gir-al*, a zaradi nepalataliziranega velara *g* pred prednjim samoglasnikom odražata dalmatski romanizem (Skok: I, 551). Toda ista osnova se tudi z variantnim korenskim samoglasnikom *e* na hrvaškem območju pojavlja v ihtionimih *gera*, *gira*, *girica* dalmatoromanskega izvora, ki pa označujejo ribo Meana smarīs (Vinja 1986: II, 284), pri nas v knjižnem jeziku označeno z mladod hrvaško izposojenko *gîrica* 'majhna morska riba s temno pego na bokih' (SSKJ).⁸

⁷ Ihtionim *jerâi* se v rokopisnem gradivu za Križ pojavlja zapisan dvakrat, in sicer na enem mestu kot oznaka za ribico Atherina hepsetus, na drugem mestu pa le za ribico Atherina boyeri, medtem ko je za Atherina hepsetus navedeno *γandiele*. O enakem razlikovanju *ierâi* 'Atherina boyeri' : *γandiele* 'Atherina hepsetus' poroča tudi Škerlj 1968–1970: 62.

⁸ To je mlada terminološka izposojenka 20. stoletja.

Temu pomensko ustreza narečno kraško *mj'ulca/mj'v'lca* 'girica, modrak' (Nabrežina; Godnič 1979: 110) = *m'jeulca* 'girica, Maena smarisi' (Nabrežina; Cossutta 2015: 185), *m'jəvəlca* 'isto' (Kontovel),⁹ toda *mə'läjdä* (Križ; vse Cossutta 2015: 185).¹⁰ Girica (Maena smarisi), ki je od gavuna večja za približno 5 cm, njen trup pa sploh ni šilaste oblike, je v istrobeneškem govoru Izole označena z množinsko obliko *'zeri pl*,¹¹ v Piranu pa z *angu'dela* (Cossutta 2015: 185).

Značilnost, da se za ribe tipa *Atherina* in *Maena* pojavljajo ihtionimi z osnovo iz lat. *gerrēs/girrēs* m, g -is 'majhna, malo cenjena morska riba', je v romanski ihtionimski nomenklaturi mogoče prepoznati tako na območju hrvaške kot tudi slovenske obale. Pomemba razlika pa je, da se taka porazdelitev ihtionimov posredno močno odraža tudi v hrvaških izposojenkah iz romanskih predlog, v slovenskih pa ne, kar je gotovo posledica izrazito manjšega ribolovnega območja s slovensko govorico.

Ribe tipa *Atherina* in tipa *Maena* so manjše in ne presegajo velikosti 20 cm, glede okusnosti mesa in njene cenjenosti v kulinariki pa so ribe tipa *Atherina* bolj čislane od *Maena*, katerih meso je srednje dobro. Nadalje se obe ribi zaradi svoje majhnosti praviloma pripravlja le ocvrte. Če se v ihtionimski besedni družini iz lat. *gerrēs/girrēs* z različnimi denotati *Atherina* in *Maena* skuša prepoznati motivacijo, ki bi bila skupna obeh vrstama rib, je verjetno prav majhnost sprožila interakcijo pri njihovi denominaciji.

4. LATINSKO *GERRĒS/GIRRĒS* → ROM. **GERRŮ/GIRRŮ*, **GERRA/GIRRA* → **GERAL/GIRAL* IN KRŠKO *GARA* TER ISTROBENEŠKO *GARAL*

Nedvomno je, da romanske izposojenke in tudi romanski ihtionimi z osnovo *ger-* in *gir-* na vzhodnem hrvaško-slovenskem obalnem pasu Sredozemlja posredno vsebu-

⁹ Morda je ta ihtionim fonetično razvit iz manjšalnice na -ica, ki je bila tvorjena iz izposojenke iz it. trž. *mènola* 'Maena maena' in v kateri se je soglasniško zaporedje *m : n : l* disimiliralo v *m : v : l*: **'me:nolica* → **'me:volica* → po redukciji **'me:vlca* z refleksom *ie* iz dolgega **e*.

¹⁰ Toda v istem viru se za isti kraj navaja enakovzočnica *mə'läjdä* v pomenu 'mreža za lovljenje sardin', kar je blizu izolskemu in piranskemu istrobeneškemu *mə'lajda* 'isto' (Cossutta 2015: 161), iz česar bi bilo možno sklepati, da je kriškemu *mə'läjdä* pomotoma pripisan ihtionimski pomen. Ker pa Doria 1987: 378 za it. trž. *minudaia* sporoča dva pomena, in sicer 'minutaglie (di pesce)', tj. 'ribja drobnjad' in 'tartana', tj. 'vrsta ribiške mreže', ihtionimski pomen kriškega *mə'läjdä* verjetno ni napaka, ampak tako kot it. trž. *minudaia* < lat. *minūtālia* (Doria 1987 l.c.) ← lat. *minūtus* 'majhen, nezaten' odraža interakcijo med pomensko različnima samostalnikoma s prvotno enakim konzonantnim zaporedjem *m : n*, ki je bilo v obeh samostalnikih disimilirano v *m : l*, prim. it. trž. *melāida* 'mreža za lov plave ribe', tudi *menāida* 'isto' < srlat. *menāita* 'vodenje; transport' (Doria 1987: 372) in ob *minudaia* tudi *meludaia* < lat. *minūtālia* (Doria 1987: 378). Toda Logar-Škrljevo gradivo za vprašanje 'la minutaglia, il pesce minuto' še prinaša kriški odgovor *məldāia*, za vprašanje 'la menaide' pa *melāida*.

¹¹ V Novigradu istrobeneško *zero* 'Maena smarisi' (LAPTIG: 233), toda *žero* 'Atherina hepsetus' v Fontani, *zero* 'isto' v Pulju (LAPTIG: 225) in *žero* 'Atherina boyeri' v Vrsarju (LAPTIG: 226).

jejo lat. *gerrēs/girrēs* 'majhna, malo cenjena morska riba' še nepojasnjene iz vira (Walde in Hofmann: I, 596). Istrsko beneško gradivo tipa *'žeri* (Izola) in *zîr* (Medulin; Vinja 1986: II, 248) pa lepo kaže, da je bil izhodiščni samostalni preoblikovan v tematskega **gerrû* in **girrû*, a tudi v ajevskega **gerra* in **girra*, kot ponazarjajo dalmatoromanski ostanki v hrv. *gera* in *gira* z domačo manjšalnico *girica*. Toda severno od Reke tja do slovenske Nabrežine so potrjene izpeljanke na *-al* tipa *anima* → *animal* iz obeh fonetičnih variant, tj. iz **gerral* in **girral*.

V krškem statutu iz leta 1388 navedeno *gar i menul librica i pol sold* ihtionim *gar* v rodilniku množine posredno kaže na ajevski samostalni *gara* 'Smaris vulgaris' (Skok: 551s.) = 'hrv. gira oblica, Spicara smaris' s korenskim samoglasnikom *a*, ki ga je Skok ob vzporejanju z drugimi ihtionimi z ejevskim in ijevskim samoglasnikom razlagal kot krško romanski substitut tipa hrv. dial. *kapûla* 'čebula' ← lat. *caepa* 'isto',¹² čeprav bi bilo ajevski korenski vokalizem mogoče razložiti tudi drugače še zlasti, ker se pojavlja tudi izven območja, ki ga je mogoče povezovati z dalmatsko oziroma krško romansko substitucijo. Najseverneje ga namreč potrjujejo istrobeneške oblike v Piranu in Izoli, prim. *ga'raj* pl 'Atherina boyeri' (Izola), *ga'ral* 'isto' (Piran). Iz tega sledi, da bi ajevski korenski vokalizem lahko bil izhodiščno romanski in ne specifično dalmatski in da se prek izposoje ohranja tudi v hrvaščini.

Doria 1987: 270 je pri korenskem vokalizmu istrobeneškega piranskega *garal* sklepal o vplivu hrv. *gavun*, kar se ne zdi verjetno, ker fonetično enak ihtionim na piranskem območju ni bil potrjen. Bolj verjetno je, da je na korenski vokalizem *garal* vplivalo prav v Piranu in tudi širše potrjeno istrobeneško *a'gon*. Skok: I, 551 je na Braču potrjeno hrv. *găvorica* 'Smaris vulgaris' = 'hrv. gira oblica, Spicara smaris' razložil s križanjem hrv. *gavun*, bolje *gavon* in *girica*: *gavon* × *girica* → *gavorica*. Možno bi torej bilo, da za otok Krk potrjeno hrv. *gara* in istrobeneško *garal* (Piran, Izola) odražata star vpliv rom. ihtionima **agonē* na rom. **gera*, ki ni povzročil le spremembe korenskega samoglasnika iz **gera* v **gara*, ampak tudi spremembo vzglasnega že palataliziranega velara v **gera*, ki je bil zato zamenjan z navadnim zvonečim rom. **g-*: **gera* →^{VPLIV} **agonē* **gara*. Da gre za star romanski vpliv in ne morda za kako mlajšo interferenco, bi bilo možno sklepati iz arealne distribucije hrv. *gara* in istrobeneškega *garal*, saj odrazi romanske tvorjenke na *-al* južno od Reke niso bili potrjeni.

Podobno zamenjavo vzglasnega soglasnika in tudi korenskega samoglasnika smo lahko opazovali pri sodobnem slovenskem narečnem *žiraj* (Križ) za prvotno *jerâj* (Križ).

¹² Sprejema Vinja 1987: I, 347.

5. ZA ZAKLJUČEK

Slovenski narečni ihtionim *jeraj* 'gavun, Atherina' [jə'raj], pred redukcijo [je'raj] je bil na tržaškem območju izposojen iz množinske oblike, ki je pripadala danes že substratni furlanski plasti, v kateri se je ihtionim **je'ra:l* 'gavun, Atherina' razvil iz rom. **geral*, ki ga potrjujejo istrobeneško *geràl* 'Atherina hepsetus' (Izola), *geràl* 'Atherina hepsetus' (Koper) in *geral* 'isto' (Reka). Južno od Reke ta samostalnik na *-al* ni potrjen niti kot hrvaška izposojenka niti kot romanski ihtionim, v njem pa se ohranja lat. *gerrēs/girrēs* m, g *-is* 'majhna, malo cenjena morska riba', ki je bilo izhodišče tudi za hrv. narečno izposojenko *gira* 'Atherina boyeri' (z manjšalnico *girica* 'isto') dalmatoromanskega izvora.

BIBLIOGRAFIJA

- BEZLAJ, France. 1976. *Etimološki slovar slovenskega jezika* I (= ESSJ). Ljubljana: Mladinska knjiga.
- BOERIO, Giuseppe. 1867. *Dizionario del dialetto veneziano*. Venezia: Reale tipografia di Giovanni Cecchini edit.
- COSSUTTA, Rada. 2015. *Ribiška jezikovna in kulturna dediščina v Tržaškem zalivu in slovenski Istri*. Koper: Univerzitetna založba Annales.
- DIETRICH, Fred in Vladimir NAGLIČ. 1967. *Ladje-morja-pristanišča*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- DOMINI, Silvio, Aldo FULIZIO, Aldo MINIUSI in Giordano VITTORI. 1985. *Vocabolario fraseologico del dialetto "bisiàc"*. Bologna: Cappelli editore.
- DORIA, Mario. 1987. *Grande dizionario del dialetto veneto: Storico, etimologico, fraseologico*. Con la collaborazione di Claudio Noliani. Trieste: Edizioni Il Meridiano Trieste.
- FILIPI, Goran. 2020. »O etimologiji ihtionima gavun«. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 24, 39–45.
- GODNIČ, Neva. 1979. »Izposojeno besedišče nabrežinskih ribičev«. *Slovensko morje in zaledje* 2–3, 107–115.
- Gradivo za SSKJ: *Ekscerpirano gradivo za Slovar slovenskega knjižnega jezika*, interna datoteka Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.
- LAPTIG: FILIPI, Goran in Barbara BURŠIĆ GIUDICI. *Lingvistički atlas pomorske terminologije istarskih govora/Atlante linguistico della terminologia marinaresca delle parlate istriane/Lingvistični atlas pomorske terminologije istrskih govorov*. Zagreb,

- Pulj 2013: Dominović, Znanstvena udruga Mediteran, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
- LENČEK, Rado. 1947. »Gradivo o slovenskih ribičih ob Jadranskem morju«. *Ob Jadranu: etnografski zapiski in študije*. Trst: 32–49.
- LOGAR, Tine in Stanko ŠKERLJ. 1966, 1967. *Ribiška terminologija Križa*. Rokopisno gradivo. Hrani Dialektološka sekcija inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.
- LUSA, Ondina. 2012. *Le perle del nostro dialetto* I. Con la collaborazione di Marino Bonifacio. Pirano: Comunità degli Italiani »Giuseppe Tartini«, Il Trillo.
- MANZINI, Giulio in Luciano ROCCHI. 1995. *Dizionario storico fraseologico etimologico del dialetto di Capodistria*. Trieste, Rovigno: Unione italiana – Fiume, Università popolare di Trieste, Istituto regionale per la cultura istriana – Trieste, Regione del Veneto – Venezia.
- OFFIZIA, Marjuča. 1988. *Iz morja v ponev: Ribe v tržaških ribanicah in kuhinjah*. Trst: Založništvo tržaškega tiska.
- ROSAMANI, Enrico. 1990. *Vocabolario giuliano dei dialetti parlati nella regione Giuliano-Dalmata quale essa era stata costituita di comune accordo tra i due stati interessati nel convegno di Rapallo del 12-XII-1920*. Trieste: Edizioni Lint.
- SKOK, Petar. 1971–1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* I–IV. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- SSKJ: *Slovar slovenskega knjižnega jezika* I–V. Ljubljana 1970–1991: Državna založba Slovenije.
- ŠKERLJ Stanko. 1968–1970. »Alcuni termini pescherecci di origine friulana in un dialetto sloveno dei dintorni di Trieste«. *Bolletino dell'Atlante linguistico mediteraneo* 10–12, 57–68.
- VASCOTTO, Antonio. 1987. *Voci della parlata Isolana nella prima metà di questo secolo*. Imola.
- VINJA, Vojmir. 1986. *Jadranska fauna: Etimologija i struktura naziva* I–II. Split: Logos.
- VINJA, Vojmir. 1998. *Jadranske etimologije* I. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Školska knjiga.
- VULETIĆ, Nikola in Vladimir SKRAČIĆ. 2018. *Leksik morske faune u sjevernoj Dalmaciji: Prvi dio: rječnik pučkoga nazivlja*. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- WALDE, Alois in J. B. HOFMANN. *Lateinisches etymologisches Wörterbuch*, 3., neubearbeitete Auflage I. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.
- ZUDINI, Dominio in Pierpaolo DORSI. 1981. *Dizionario del dialetto muglisano*. Udine: Casamassima.

METKA FURLAN

SAŽETAK

Slovenski dijalekatni ihtionim *jeraj* 'gavun, Atherina' [jə'raj], prije redukcije [je'raj], bio je na trščanskomu području posuđen iz množinskoga oblika, koji je pripadao danas već supstratnoj furlanskoj sferi, u kojoj se je ihtionim *je'ra:l 'gavun, Atherina' razvio iz rom. *geral, za što su potvrde u istrovenetskomu geràl 'Atherina hepsetus' (Izola), geràl 'Atherina hepsetus' (Kopar) i geral 'isto' (Rijeka). Južnije od Rijeke ta imenica na -al nije bila potvrđena ni kao posuđenica u hrvatskomu ni kao romanski ihtionim, a u njoj se sačuva lat. gerrēs/girrēs m, g -is 'mala, slabo cijenjena morska riba', koje je bilo polazište i za hrv. dijalekatsku posuđenicu gira 'Atherina boyeri' (s umanjenicu girica 'isto') dalmatoromanskoga podrijetla.

KLJUČNE RIJEČI:

hrvatski, ihtionimi, dijalekt, romanizmi, slovenski

SLOVENIAN DIALECT JERAJ 'GAVUN, ATHERINA'

METKA FURLAN

SUMMARY

The Slovene dialect ichthyonym *jeraj* 'gavun, Atherina' [jə'raj], before the reduction [je'raj], in the Trieste area, was borrowed from the plural form which belonged to a now already substratum of the Friulian sphere, in which the name **je'ra*: / 'gavun, Atherina' developed from romance **geral*. The confirmations for it exist in the Istrian Venetian *geràl* 'Atherina hepsetus' (Izola), *geràl* 'Atherina hepsetus' (Koper) and *geral* 'same' (Rijeka). South of Rijeka, this noun in *-al* was not confirmed as a loanword in Croatian or as a Roman ichthyonym. It preserves the Latin *gerrēs* / *girrēs* m, g *-is* 'small, poorly valued sea fish', which was also the starting point for a Croatian dialectal loanword *gira* 'Atherina boyeri' (with a diminutive *girica* 'same') of Dalmatian origin.

KEYWORDS:

Croatian, ichthyonym, dialect,
Romance loanwords, Slovenian

